ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 336.743:004.056.55

Гудзовата О.О.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних наук
Львівського торговельно-економічного університету

УДОСКОНАЛЕННЯ ПАРАМЕТРІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО СЕКТОРУ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В результаті аналізу сучасного стану розвитку та функціонування фінансово-кредитного сектору України виявлено його недоліки, що обумовлені недостатньо ефективною державною грошово-кредитною політикою. Визначено елементи фінансово-кредитного сектору держави та заходи державної політики в їх межах, реалізація яких орієнтована на досягнення ключових результатів у сфері забезпечення фінансової безпеки держави.

Ключові слова: *фінансова безпека держави, грошово-кредитна політика, фінансово-кредитний сектор.*

В результате анализа современного состояния развития и функционирования финансово-кредитного сектора Украины обнаружены его недостатки, обусловленные недостаточно эффективной государственной денежно-кредитной политикой. Определены элементы финансово-кредитного сектора государства и меры государственной политики в их пределах, реализация которых ориентирована на достижение ключевых результатов в сфере обеспечения финансовой безопасности государства.

Ключевые слова: *финансовая безопасность государства, денежно-кредитная политика, финансово-кредитный сектор.*

As a result, the analysis of the current state of development and functioning of the financial and credit sector of Ukraine revealed its shortcomings, which are caused by insufficiently effective state monetary policy. The elements of the financial and credit sector of the state and the measures of the state policy within them are determined, the realization of which is aimed at achieving key results in the field of financial security of the state.

Keywords: *financial security of the state, monetary policy, financial and credit sector.*

Постановка проблеми. Сучасний етап соціально-економічного розвитку України характеризується системними вадами функціонування фінансово-кредитного сектору, які полягають у недостатньому виконанні завдань і функцій щодо забезпечення розвитку національної економіки на основі формування й оптимального розподілу фінансових потоків між секторами та видами економічної діяльності, а також досягнення необхідного рівня капіталізації фінансово-кредитного сектору. При цьому фінансово-кредитний сектор не лише обмежується реалізацією функцій формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів, але й забезпечує ефективне функціонування всієї економічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам державного регулювання розвитку грошово-кредитного сектору держави приділено багато уваги в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців. Так, у працях С. Аржевітіна [1, с. 20–24], А. Даниленка [3, с. 9–19] та С. Стельмаха [7, с. 150–162] визначено загальні параметри та напрями регулювання розвитку грошово-кредитного сектору держави.

© Гудзовата О.О., 2018

У дослідженнях О. Барановського [2, с. 3–20] та С. Дячек [4, с. 227–230] увага сконцентрована на формуванні та ефективному забезпеченні фінансової безпеки держави.

У наукових публікаціях А. Камінського [5, с. 77–83], Н. Михальчук [6, с. 12–14] та М. Флейчук [8, с. 84–90] обґрунтовано переваги, визначено напрями державної політики регулювання розвитку фінансово-кредитного сектору.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте особливості сучасного періоду розвитку фінансової системи України, а також специфічні умови функціонування її фінансово-кредитного сектору потребують нових засобів удосконалення параметрів функціонування цього сектору в системі забезпечення фінансової безпеки України.

Формулювання цілей статті **(постановка завдання)**. Метою статті є обґрунтування засобів державного регулювання, орієнтованих на вдосконалення параметрів функціонування фінансово-кредитного сектору в системі забезпечення фінансової безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У компетенції держави щодо вдосконалення параметрів функціонування фінансово-кредитного сектору лежить вирішення низки завдань. По-перше, формування необхідних інституційних умов стимулювання кредитування реального сектору економіки, по-друге, забезпечення бюджетної фінансової підтримки, потрібної для відновлення процесу кредитування банками вітчизняних підприємців. Зокрема, перш за все необхідно забезпечити поступове зниження рівня облікової ставки як чинника здешевлення кредитних ресурсів. Крім того, важливо досягти позитивного рівня процентних ставок НБУ відносно прогнозованої базової інфляції внаслідок впровадження режиму інфляційного таргетування, який уможливлює забезпечення низької та стабільної інфляції в Україні, що дає змогу банкам прогнозувати середньострокові відсоткові ставки та приймати кредитні рішення з урахуванням таких прогнозів.

З метою активізації кредитування банками корпоративних позичальників існує гостра необхідність обмеження продажу комерційним банкам державних цінних паперів, зокрема боргових облігацій Уряду, депозитних сертифікатів «овернайт», що відволікає вільні фінансові ресурси банківської системи від кредитування підприємств реального сектору економіки.

Одним з інструментів активізації кредитування реального сектору слід вважати структурне рефінансування надійних системних банків з метою подальшого спрямування цих коштів підприємствам реального сектору економіки, ключовим принципом якого має стати залежність обсягів та вартості кредитів, наданих НБУ комерційних банкам, від обсягів та якості кредитів, що надаються банками підприємствам реального сектору економіки. На рівні НБУ необхідно розробити перелік індикаторів ефективності та механізму контролю реалізації таких схем.

Не менше значення має надання податкових пільг комерційним банкам, які займаються кредитуванням малого та середнього бізнесу, а також розширення фінансового забезпечення процесу кредитування малих і середніх підприємств щодо законодавчого закріплення переліку пріоритетних галузей економіки і підприємств, які підлягають державній підтримці, є пов'язаними з імпортозаміщенням та сегментами виробництва замкнутого циклу продукції, що передбачає збільшення кількості ланок створення доданої вартості; розроблення механізмів довгострокового рефінансування банків для кредитування підприємств, що займаються інвестиційно-інноваційною діяльністю; зменшення розміру обов'язкових резервів банків з урахуванням частки мікрокредитів та кредитів, наданих малим підприємствам, в загальному обсязі кредитного портфеля банку. Окремо варто наголосити на необхідності розробки механізмів спрямування фінансових ресурсів на кредитування реального сектору економіки через запровадження фідуціарної відповідальності через надання змоги комерційним банкам отримувати рефінансування за умови спрямування певної частини коштів на пріоритетні цілі економічного розвитку, визначені на державному рівні.

В умовах ускладненого доступу до банківських ресурсів для підприємців на початковому етапі їхньої діяльності видається доцільним розвиток мікрокредитування у вигляді прямого банківського мікрокредитування або передачі мікрокредитної програми спеціально створеній банком дочірній структурі, що передбачає розроблення необхідного нормативно-правового регулювання, в якому існує потреба чіткого визначення параметрів мікрофінансової діяльності, видів організацій для включення до державного реєстру мікрофінансових організацій, їх права та обов'язки. Також важливо розробити єдині стандарти мікрокредитування у сфері одер-

жання бюджетних ресурсів та особливі податкові режими для мікрофінансових організацій.

Крім того, в Україні відсутнє законодавство, яке б чітко визначало умови діяльності з повернення заборгованості, що призводить до застосовування незаконних методів впливу під час стягнення заборгованості. Нині у Верховній Раді України знаходиться на розгляді проект Закону «Про особливості здійснення врегулювання простроченої заборгованості», який покликаний запровадити нову систему регулювання правових відносин шляхом впровадження інституту професійної діяльності з повернення простроченої заборгованості, що сприятиме зменшенню обсягів проблемної заборгованості в банківській системі.

Задля запровадження кращих ефективних практик захисту прав споживачів та створення законодавчого підґрунтя для збільшення довіри до фінансового сектору існує необхідність створення установи фінансового омбудсмена, а саме незалежного органу, який вирішуватиме спори споживачів фінансових послуг та сприятиме захисту їх прав. Більше того, такий механізм вже функціонує у 24 державах з 28 країн ЄС та в багатьох інших розвинутих країнах світу. Прийняття проекту Закону України «Про установу фінансового омбудсмена» зумовить відновлення довіри споживачів до фінансово-кредитного сектору та його зростання, збільшення обсягів кредитування та створення підґрунтя для економічного зростання, зменшення навантаження на судову систему України, посилення захисту прав споживачів фінансових послуг та підвищення рівня їх фінансової обізнаності.

Найбільш потужними небанківськими фінансово-кредитними інституціями сьогодні є венчурні фонди, які використовують ризиковані стратегії інвестування та покликані функціонувати в тих сегментах фінансового ринку, які не є пріоритетними для банків. Однак в Україні венчурні фонди практично не вкладають кошти у високотехнологічні галузі, а переважно кредитують середньоризикові та короткострокові проекти (будівництво, нерухомість). В результаті вітчизняні венчурні фонди не виконують функції залучення фінансових ресурсів у реальний сектор економіки, зокрема у високотехнологічні галузі, а є лише інструментом оптимізації управління активами фінансово-промислових холдингів та зниження податкового навантаження (звільнення від податку на прибуток). Така ситуація стала наслідком дії низки системних внутрішніх чинників, що сформувалися в період політико-економічної нестабільності в Україні, зокрема стагнації національного фондового ринку, впровадження законодавчих та податкових змін у сферу інститутів спільного інвестування (ІСІ), ініціювання запровадження додаткового оподаткування для ІСІ, переведення їх на загальну систему оподаткування підприємств.

Пріоритетними напрямами активізації кредитування підприємств реального сектору економіки в умовах нестачі банківських і державних фінансових ресурсів є стимулювання процесу кредитної кооперації та активізація діяльності кредитних спілок. Водночас впродовж останніх років зафіксоване істотне погіршення показників діяльності кредитних спілок в Україні. Так, згідно з даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринку фінансових послуг, у 2017 р. кількість кредитних спілок скоротилась до 397 од., що на 124 установи, або 23,8%, менше, ніж у 2016 р. За таких умов існує необхідність удосконалення умов функціонування кредитних спілок через вдосконалення законодавства щодо прийняття Закону «Про кредитну кооперацію», який передбачав би законодавче визначення специфічної діяльності кожного виду кредитної кооперації, його правовий статус, принципи та механізми функціонування страхових та гарантійних фондів, кредитної кооперації підприємництва. Крім того, існує необхідність впровадження державної системи гарантування вкладів для кредитних спілок та розроблення механізму рефінансування кредитних спілок з боку НБУ, що дасть змогу знизити вартість ресурсів, які надаються кредитними спілками.

Варто зазначити, що в Україні функціонує дворівнева депозитарна система, яка полягає в тому, що Національний депозитарій і депозитарії ведуть рахунки, здійснюють кліринг і розрахунки з цінними паперами, зберігачі здійснюють обслуговування бездокументарної форми цінних паперів, реєстратори посвідчують права власників іменних документарних цінних паперів. Водночас значна кількість реєстраторів на ринку спотворює реальну картину та спонукає до зловживань і маніпуляцій з реєстрами. Крім того, існують проблеми щодо різних підходів до обліку прав власності на цінні папери, відповідно, неузгодженості в діяльності зберігачів цінних паперів та реєстраторів власників іменних цінних паперів. В результаті акції поки

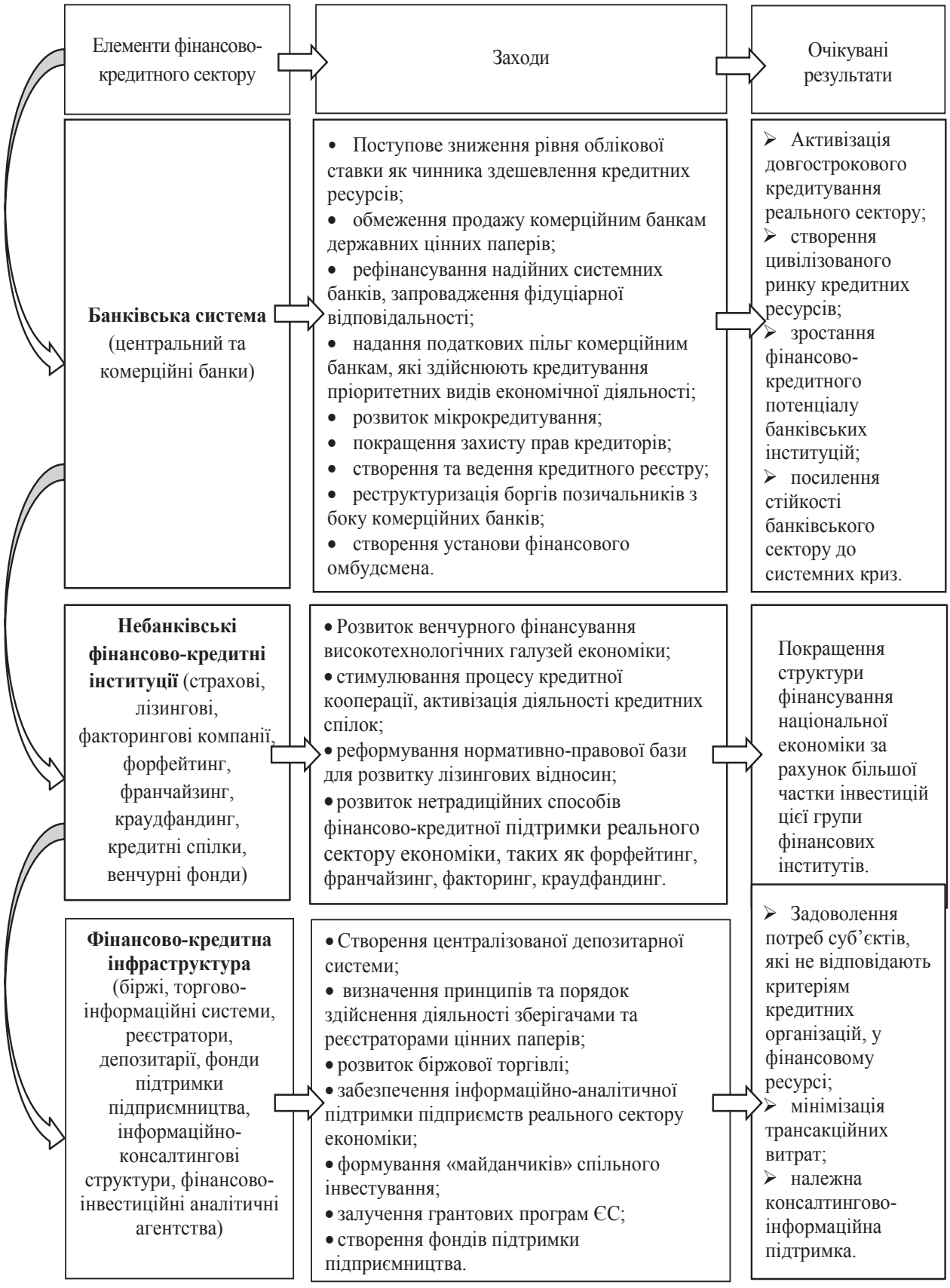

Рис. 1. Напрями та заходи вдосконалення параметрів функціонування фінансово-кредитного сектору в системі забезпечення фінансової безпеки економіки України

що не стали ефективними інструментом перерозподілу фінансових ресурсів на користь реального сектору економіки, що потребує створення централізованої депозитарної системи, визначення принципів та порядку здійснення діяльності учасниками нижнього рівня Національної депозитарної системи (зберігачами та реєстраторами цінних паперів), взаємодії між рівнями з метою залучення фінансових ресурсів через інструменти фінансово-кредитної інфраструктури.

Необхідною умовою вдосконалення параметрів функціонування фінансово-кредитного сектору в Україні є забезпечення інформаційно-аналітичної підтримки через інформаційно-консалтингові структури, фінансово-інвестиційні аналітичні агентства, які надаватимуть необхідну інформацію про наявні вітчизняні можливості залучення фінансово-кредитних ресурсів для суб'єктів підприємництва, перелік документів і умови для отримання кредиту; залучення грантових програм ЄС, таких як "Horizon–2020" (фінансування науково-дослідних проектів з розвитку малого та середнього підприємництва), "Competiveness of Small and Medium Enterprises" (програма для підвищення рівня конкурентоспроможності МСП, доступу на нові ринки, збереження стійкості компаній в умовах конкуренції, розвитку підприємницької культури), "LIFE" (програма в сфері охорони навколишнього середовища), "Pericles 2020" (проекти з обміну фахівців), "Poland – Belarus – Ukraine Programme", "Hungary – Slovakia – Romania – Ukraine Programme", "Romania – Ukraine Programme", "Black Sea Programme" (транскордонні програми, спрямовані на розбудову співпраці між суміжними кордонами країн-учасниць).

Таким чином, структурно-логічна схема практичної імплементації запропонованих підходів, спрямованих на вдосконалення параметрів функціонування фінансово-кредитного сектору в системі забезпечення фінансової безпеки економіки України, набуває вигляду, зображеного на рис. 1.

Вжиття запропонованих заходів сприятиме активізації довгострокового кредитування реального сектору, створенню цивілізованого ринку кредитних ресурсів, зростанню фінансово-кредитного потенціалу банківських інституцій, посиленню стійкості банківського сектору до системних криз, покращенню структури фінансування національної економіки за рахунок більшої частки інвестицій цієї групи фінансових інститутів, задоволенню потреб суб'єктів, які не відповідають критеріям кредитних організацій, у фінансовому ресурсі, мінімізації трансакційних витрат, створенню належної консалтингово-інформаційної підтримки. Водночас збереження високого рівня тінізації грошово-кредитного сектору загрожує досягненню зазначених очікуваних результатів та знижує потенціал реформування фінансової системи загалом, що потребує розроблення та впровадження засобів детінізації та є предметом подальших досліджень.

Висновки. Базовими елементами фінансово-кредитного сектору є банківська система (центральний та комерційні банки), спеціалізовані фінансово-кредитні інституції (страхові, лізингові, факторингові компанії, форфейтинг, франчайзинг, краудфандинг, кредитні спілки, венчурні фонди) та фінансово-кредитна інфраструктура (біржі, торгово-інформаційні системи, реєстратори, депозитарії, «майданчики» спільного інвестування, фонди підтримки підприємництва, інформаційно-консалтингові структури, фінансово-інвестиційні аналітичні агентства).

Для вдосконалення параметрів функціонування фінансово-кредитного сектору в системі забезпечення фінансової безпеки України необхідно вжити низку заходів, серед яких слід назвати поступове зниження рівня облікової ставки як чинника здешевлення кредитних ресурсів; обмеження продажу комерційним банкам державних цінних паперів; рефінансування надійних системних банків та запровадження фідуціарної відповідальності; надання податкових пільг комерційним банкам, які здійснюють кредитування пріоритетних видів економічної діяльності; розвиток мікрокредитування; покращення захисту прав кредиторів; створення та ведення кредитного реєстру; реструктуризацію боргів позичальників з боку комерційних банків; створення установи фінансового омбудсмена; розвиток венчурного фінансування високотехнологічних галузей економіки; стимулювання процесу кредитної кооперації та активізацію діяльності кредитних спілок; реформування нормативно-правової бази для розвитку лізингових відносин; розвиток нетрадиційних способів фінансово-кредитної підтримки реального сектору економіки; створення централізованої депозитарної системи; визначення принципів та порядок здійснення діяльності зберігачами та реєстраторами цінних паперів; розвиток біржової торгівлі; забезпечення інформаційно-

аналітичної підтримки підприємств реального сектору економіки; формування «майданчиків» спільного інвестування; залучення грантових програм ЄС; створення фондів підтримки підприємництва.

Бібліографічний список:

1. Аржевітін С. Грошово-кредитні відносини в розвитку економіки України: автореф. дис. ... докт. екон. наук: спец. 08.00.08; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ, 2011. 32 с.
2. Барановський О. Сутність і різновиди фінансових криз. Фінанси України. 2009. № 5. С. 3–20.
3. Даниленко А., Шелудько Н. Грошово-кредитний ринок України: кризові уроки та короткострокові перспективи. Економіка і прогнозування. 2010. № 1. С. 9–19.
4. Дячек С. Грошово-кредитна безпека України: сутність, загрози, оцінка. Вісник Житомирського державного технічного університету. 2013. № 2 (64). С. 227–233.
5. Камінський А. Моделювання фінансових ризиків: монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2006. 304 с.
6. Михальчук Н. Податковий борг як загроза фінансовій безпеці держави: автореф. дис. … канд. екон. наук: спец. 21.04.01 «Економічна безпека держави (економічні науки)»; НІСД. Київ, 2015. 23 с.
7. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін / за ред. В. Стельмаха. Київ: Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. 404 с.
8. Флейчук М., Наконечна Н., Щурко У., Гончарук Я. Фінансовий контролінг в системі зміцнення економічної безпеки держави: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2012. 260 с.

References:

1. Arzhevitin S. Monetary and credit relations in the development of the economy of Ukraine, State Economic University “Kyiv National Economic University V. Hetman”, 2011, 32 p.
2. Baranovs’kyy O. Essence and varieties of financial crises, Finances of Ukraine, 2009, № 5, pp. 3–20.
3. Danylenko A., Shelud’ko N. The Ukrainian Monetary and Credit Market: Crisis Lessons and Short-Term Perspectives, Economy and Forecasting, 2010, № 1, pp. 9–19.
4. Dyachek S. Financial and monetary security of Ukraine: essence, threats, assessment, Bulletin of Zhytomyr State Technical University, 2013, № 2, pp. 227–233.
5. Kamins’kyy A. Modeling of Financial Risks, Kyiv, VPK “Kyiv University”, 2006, 304 p.
6. Mykhal’chuk N. Tax debt as a threat to the financial security of the state, Kyiv, National Institute for Strategic Studies, 2015, 23 p.
7. Monetary policy of the National Bank of Ukraine: current state and prospects of change, Ed. V. S Stelmakh, Kyiv, Center for Scientific Researches of the National Bank of Ukraine, UBS NBU, 2009, 404 p.
8. Fleychuk M., Nakonechna N., Shchurko U., Honcharuk Ya. Financial Controlling in the System of Strengthening Economic Security of the State, Lviv, Liga-Press, 2012, 260 p.

Gudzovata O.O.
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Computer Sciences,
Lviv University of Trade and Economics

IMPROVEMENT OF THE PARAMETERS OF THE FINANCIAL CREDIT SECTOR FUNCTIONING IN THE SYSTEM OF PROVISION OF FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE

The current stage of the socio-economic development of Ukraine is characterized by systemic deficiencies in the functioning of the financial and credit sector, which consist of insufficient performance of tasks and functions in ensuring the development of the national economy on the basis of the formation and optimal allocation of financial flows between sectors and types of economic activity, as well as the achievement of the necessary level of capitalization the financial and credit sector. At the same time, the financial and credit sector is not only limited to the implementation of the functions of the formation, distribution, and redistribution of financial resources but also ensures the effective functioning of the whole economic system.

The competence of the state to improve the parameters of the functioning of the financial and credit sector is solved by a number of tasks, firstly, the formation of the necessary institutional conditions for stimulating lending to the real economy's sector, and secondly, the provision of budget financial support necessary to restore the process of lending by banks of domestic entrepreneurs.

The basic elements of the financial and credit sector are the banking system (central and commercial banks), specialized financial and credit institutions (insurance, leasing, factoring companies, forfaiting, franchising, crowdfunding, credit unions, venture funds) and financial and credit infrastructure (exchanges, trade-information systems, registrars, depositaries, co-investment platforms, entrepreneurship support funds, information and consulting structures, financial and investment analytical agencies).

In order to improve the parameters of functioning of the financial and credit sector in the system of providing financial security of Ukraine, it is necessary to implement a number of measures, including: gradual decrease of the discount rate; restriction of sale of government securities to commercial banks; refinancing of reliable systemic banks and introduction of fiduciary responsibility; granting of tax privileges to commercial banks, which carry out lending of priority kinds of economic activity; development of microcredit; improvement of the protection of the rights of creditors; creation and maintenance of the credit register; restructuring of borrowers' debts from commercial banks; establishment of a financial ombudsman; development of venture financing of high-tech industries; stimulating the process of credit cooperation and activating the activities of credit unions; reforming the regulatory framework for the development of leasing relations; development of non-traditional methods of financial and credit support of the real sector of the economy; creation of a centralized depository system; definition of principles and procedure for the activity of custodians and registrars of securities; development of stock trading; providing information and analytical support to enterprises of the real sector of the economy; formation of "platforms" of joint investment; attraction of EU grant programs; establishment of entrepreneurship support funds.